

مرحله دوم دوم هدفمندی یارانه‌ها در ایران با بهره‌گیری از تجربه اردن

بهاره عریانی، عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

شبکه ایران

در آستانه تصمیم‌گیری پیرامون نحوه و زمان اجرای فاز دوم هدفمندسازی یارانه‌ها، نگاهی به تجربه کشورهای موفق در آزادسازی قیمت حامل‌های انرژی می‌تواند راهگشای عمل سیاست‌گذاران ایران جهت اجرای هرچه بهتر فاز دوم هدفمندسازی باشد. در میان کشورهای منطقه، اردن از معدود کشورهایی است که در اجرای برنامه اصلاح یارانه سوخت موفق عمل کرده است. در این کشور، فرآورده‌های نفتی مدت زمان بسیاری مشمول یارانه بوده‌اند، اما در سال ۲۰۰۳م، اردن امکان دریافت نفت در قیمت‌های ترجیحی از عراق را از دست داد که این امر طی سال‌ها بار مالی بسیاری بر بودجه آن وارد کرد. در این راستا و برای کاهش فشارهای بودجه‌ای، در سال‌های ۲۰۰۵م و ۲۰۰۸م این کشور به افزایش قیمت سوخت مبادرت کرد. به‌طور دقیق‌تر، با آغاز سال ۲۰۰۵م، دولت به اجرای برنامه‌های اصلاح نسبتاً مؤلفی پرداخت که ماحصل آن حذف تدریجی یارانه‌های انرژی در دوره زمانی سه ساله بود. در ماه جولای این سال، به‌عنوان اولین گام از مراحل سه‌گانه کاهش یارانه‌ها، دولت قیمت فرآورده‌های نفتی را افزایش داد و بخش انرژی را آزاد کرد. افزایش‌های قیمت چشمگیر بود؛ به‌نحوی- که، قیمت بنزین، سوخت مورد استفاده در بخش برق و صنعت به‌ترتیب ۱۰، ۳۳ و ۵۹ درصد افزایش یافت. مرحله دوم در آوریل ۲۰۰۶م اجرا شد. همانند مرحله اول، افزایش قیمت در این مرحله نیز قابل توجه بود؛ به‌نحوی که، از ۱۰۳ درصد در قیمت سوخت جت تا ۶۵ درصد برای سوخت مورد استفاده در بخش برق متغیر بود. هرچند، در سال ۲۰۰۷م، دولت در برابر لحاظ افزایش قیمت بازارهای جهانی در قیمت‌های بازار داخلی مقاومت کرد، در سال ۲۰۰۸م به حذف یارانه‌های انرژی (افزایش بزرگ قیمت در محدوده ۱۶ تا ۷۶.۵ درصد) تن داد که در واقع مرحله سوم برنامه اصلاح یارانه سوخت این کشور می‌باشد. در این ارتباط به‌منظور حصول اطمینان از همراستایی قیمت‌های داخلی با قیمت‌های بین المللی، کمیته‌ای متشکل از نمایندگان وزارتخانه‌های دارایی، انرژی، تجارت و شرکت پالایش نفت اردن تشکیل شد که طبق تصمیم آن،

قیمت فرآورده‌های نفتی به صورت ماهانه و بر مبنای تغییرات قیمت نفت خام برنت طی ۳۰ روز گذشته تعیین می‌شد.

به رغم افزایش‌های بسیار زیاد قیمت‌های بین‌المللی که بلافاصله پس از تصمیم دولت اردن مبنی بر آزادسازی قیمت‌ها صورت گرفت، سیاست اتخاذ شده موفق عمل کرد و همچنان قیمت‌های داخلی متناسب با سطوح قیمت‌های بین‌المللی حرکت می‌کنند. عمده‌ترین دلایل این موفقیت را می‌توان به صورت موارد زیر برشمرد:

• آگاه‌سازی اذهان عمومی پیش از اجرای برنامه و تبیین ضرورت‌های انجام اصلاحات برای عموم.
یکی از مؤلفه‌های کلیدی موفقیت اردن در انجام اصلاحات یارانه سوخت، اطلاع‌رسانی به عموم و ممانعت از بروز اعتراضات بوده است. در این ارتباط، دولت، کمپین‌های ارتباطی گسترده‌ای را بوجود آورد و در راستای تنویر افکار عمومی، پیش از عملیاتی شدن برنامه، اطلاع‌رسانی‌های گسترده‌ای درباره ابعاد ناظر بر برنامه از طریق این کمپین‌ها انجام داد؛

• انجام هماهنگی‌های لازم با گروه‌های مختلف ذینفع، مشورت با مجلس، سازمان‌های غیردولتی محلی، جوامع کسب و کار و نمایندگان کارگری؛

• تدوین بسته جبرانی گسترده برای ممانعت از گسترش فقر و تضمین رضایت افراد غنی؛

• بهره‌گیری از تجربه موفق برنامه یارانه غذایی؛

• انعطاف‌پذیری در سیاست‌های یارانه‌ای با امکان افزایش یارانه مواد غذایی در زمان کاهش یارانه انرژی. در این ارتباط، به دنبال بحران غذایی سال ۲۰۰۸م - ۲۰۰۷م. سهم یارانه سوخت از تولید ناخالص داخلی از ۵.۶ درصد در سال ۲۰۰۵م به ۱.۴ درصد در سال ۲۰۰۸م کاهش یافت و در مقابل در همین دوره، یارانه مواد غذایی از ۰.۶ به ۱.۸ افزایش یافت؛

• امکان جایگزینی سوخت‌ها با یکدیگر و معرفی برنامه‌های پرداخت نقدی (اعم از مستقیم و مشروط)؛

• بهبود زیرساخت‌های حمل و نقل؛

• برنامه ریزی مناسب جهت اجرای تدریجی برنامه.

با توجه به موارد برشمرده و تجربه اجرای فاز اول هدفمندی در ایران ضروری است برخلاف فاز اول، اطلاعات مربوط به زمان و نحوه اجرای فاز دوم به صورت دقیق در اختیار عموم قرار گیرد و آنها از پیشرفت مرحله به مرحله برنامه، آگاهی داشته باشند. علاوه بر این، انعطاف پذیری های لازم در سیاست های یارانه ای فراهم شود؛ به نحوی که، در زمان های افزایش قیمت سوخت در راستای حمایت از جامعه، یارانه مواد غذایی افزایش یابد (بویژه در ایام خاص نظیر ماه مبارک رمضان و یا عید نوروز که قیمت مواد غذایی بالاست) و در نهایت تعامل با سایر گروه ها نظیر مجلس، انجمن های کسب و کار و ... نیز باید مطمئن نظر قرار گیرد.